H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

Özgün Araştırma

Bireylerin Yaşam Doyumunda Çocuklukta Ebeveynleştirmenin Rolü

Derya Atalay[1]

Gönderim Tarihi: 6 Aralık, 2024 **Kabul Tarihi:** 2 Mayıs, 2025 **Basım Tarihi:** 31 Ağustos, 2025
Erken Görünüm Tarihi: 29 Ağustos, 2025

Özet

Amaç: Yaşam doyumu, bireylerin genel mutluluğunu etkileyen önemli bir faktördür ve bu durumu şekillendiren unsurlardan biri, bireylerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları ebeveynleştirme düzeyidir. Bu çalışmada, bireylerin yaşam doyumu düzeylerine ebeveynleştirilmiş çocuk olma durumunun etkisini belirlemek amaçlanmıştır.
Gereç ve Yöntem: Çalışma, yaşları 15 ile 65 arasında değişen 227 katılımcıyla yürütülmüştür. Veriler Yaşam Doyumu Ölçeği ve Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, pearson korelasyon ve CHAID analizinden yararlanılmıştır.
Bulgular: Sonuç olarak, bu çalışma, bireylerin yaşam doyumunu etkileyen başlıca faktörlerin ekonomik durum ve fiziksel-duygusal alanların yeterliliği olduğunu ortaya koymaktadır. Ekonomik durumu düşük olan katılımcıların yaşam doyumu puanlarının belirgin şekilde daha düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca, kalabalık aile ortamı ve çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimlerin yaşam doyumunu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, son doğan çocukların ebeveynleştirilme ölçeği ve kardeş odaklı ebeveynleşme ölçeği puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür, bu durumun doğum sırasının aile içindeki ilişkilerde ve ebeveynlik dinamiklerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.
Sonuç: Bu bulgular, aile yapısının, ekonomik koşulların ve çocukluk deneyimlerinin bireylerin sosyal ilişkileri ve gelişimsel süreçleri üzerindeki etkilerini anlamak için dikkate alınması gereken kritik unsurlar olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: *ebeveynleştirilmiş çocuk, ebeveynleştirmenin etkileri, yaşam doyumu*

[1]**Derya Atalay (Sorumlu Yazar).** (Iğdır Üniversitesi, Tuzluca Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, Iğdır, Tel: +905333282220, e-posta: deryaatalay7676@gmail.com. ORCID: 0000-0001-9043-0407)

© Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı altında dağıtılmaktadır.

H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

Original Research

The Role of Parentification in Childhood in Individuals' Life Satisfaction

Derya Atalay[1]

Submission Date: December 6th, 2024 **Acceptance Date:** May 2nd, 2025 **Pub. Date:** August 31st, 2025
Online First Date: August 29th, 2025

Abstract

Objectives: Life satisfaction is an important factor influencing individuals' overall happiness, and one of the elements shaping this condition is the level of parentification experienced during childhood. This study aims to determine the impact of being a parentified child on individuals' levels of life satisfaction.
Materials and Methods: The research was conducted with 227 participants aged between 15 and 65 years. Data were collected using the Life Satisfaction Scale and the Parentified Child Scale. Descriptive statistics, Pearson correlation, and CHAID analysis were utilized in the data analysis.
Results: In conclusion, this study reveals that the main factors affecting individuals' life satisfaction are economic status and the adequacy of physical and emotional conditions. It was observed that participants with lower economic status had significantly lower life satisfaction scores. Additionally, crowded family environments and negative experiences during childhood were found to have a negative impact on life satisfaction. Furthermore, it was observed that the youngest children scored lower on both the parentification scale and the sibling-focused parentification scale, indicating that birth order plays a significant role in family relationships and parenting dynamics.
Conclusion: These findings underscore the critical factors that should be considered to understand the impact of family structure, economic conditions, and childhood experiences on individuals' social relationships and developmental processes.

Keywords: *parentified child, effects of parentification, life satisfaction*

[1]**Derya Atalay (Corresponding Author).** (Iğdır University, Tuzluca Vocational School, Department of Child Development, Iğdır, P: +905333282220, e-mail: deryaatalay7676@gmail.com . ORCID: 0000-0001-9043-0407)

© This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

Giriş

Aile, insan yaşamının temelini oluşturan en önemli kurumdur ve ailedeki bireylerin yetiştirilme biçimi, onların bireysel hayatlarından toplumsal kariyerlerine kadar birçok alanda etkili olabilir. Bu nedenle, aile hem bireyler hem de toplum açısından büyük bir öneme sahiptir. Ebeveynlerin çocuklarının temel fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaları beklenmektedir (Goldthorpe vd., 2019; Gutman & Feinstein, 2010; Maccoby, 2000). Ancak tüm ebeveynler bunu sürekli olarak yapacak kaynağa ve yeteneğe sahip olmayabilir. Bu bağlamda ebeveynler, çocuklarının ailede yetişkin veya ebeveyn rolünü üstlenmelerine izin vermek zorunda kalabilirler. Bu durum ebeveyn-çocuk rol değişimi daha yaygın olarak ebeveynleştirme (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973), "eşleşme" (Schleider ve Weisz, 2017) veya çocukluk "yetişkinleşmesi" (Burton, 2007) olarak tanımlanmaktadır.

Ebeveynleştirme ile ilgili bir çok tanım yapılmıştır. George ve Solomon (1999) göre, erken çocuklukta başkalarının sıkıntısına yanıt olarak başlayan bakım verme davranışı, kısa süreli "oyun ebeveynliği" şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı çocuklar, alkolik ebeveyninin kıyafetlerinden kusmuğu yıkayan, aile yemeklerini pişiren ve bebeği yatağa yatıran dokuz yaşında bir çocuk gibi etkili ebeveyn rolleri üstlenmeyi içeren ebeveynlerine veya kardeşlerine bakmak gibi uzun süreli bakım rollerine sahiptir. Kuşaklararası sınır bozulması, beklenen ebeveyn-çocuk rollerinin bozulmasına işaret etmektedir (Kerig, 2005). Bu olgu genellikle ebeveynleşme olarak bilinen bir rol değişimi olarak ortaya çıkar, çocukların ebeveynlerine duygusal ve araçsal destek sağlamak için yetişkin benzeri sorumlulukların yüklendiği ve ebeveynlerden adil bir bakım karşılıklılığı dengesi olmadığı bir ebeveyn-çocuk dinamiğidir (Jurkovic, 1998). Jurkovic (1998) uyarlanabilir ve yıkıcı ebeveynleştirme olarak tanımlama yapmaktadır. Uyarlanabilir ebeveynleştirme geçicidir ya da uzun sürerse bile çocuk role kapılmaz. Çocuğun görevde desteklenme olasılığı da daha yüksektir. Yıkıcı ebeveynleştirme ise, aşırı ve gelişimsel olarak uygunsuz olan ve birincil bir kimlik kaynağı temsil eden duygusal bakım ve/veya araçsal sorumlulukları içermektedir. Başka bir deyişle, ebeveynleştirilmiş çocuk, sıkıntıda olan aile üyelerinin duygusal refahından da sorumlu olabilir. Jurkovic (1997), yıkıcı ebeveynleştirmenin ayrı bir çocuk istismarı biçimi olarak sınıflandırılması gerektiğini savunuyor. Çünkü ebeveynleştirilmiş çocuklar, diğer aile üyeleri ve genellikle bir bütün olarak aile için aşırı sorumluluk üstlenirler. Bowlby (1980), bir çocuğun hasta bir ebeveyne bakması ve hatta sonunda ölümüne neden olduğu için suçlu hissettirilerek bunu yapmaya zorlanması sonrasında gelişen kompulsif bakıcılık olarak tanımlamaktadır. Kompülsif bakıcıların, bakılmaya ihtiyacı olmayan veya hatta istemeyenlere

bile, suçluluk duygusuyla bakarak bir ömür geçirebileceklerini ifade etmektedir (Bowlby, 1980; Crittenden, 2006).

Çocukluk, yaşam için provadır. Örneğin geçici bir hastalık sırasında ailenin diğer üyelerine bakmak yaratıcı bir deneyim olabilir; aslında hiçbir zaman bakım rolü üstlenmemiş olmak bir eksiklik olurdu. Ancak bu durum yaratıcı deneyimden ziyade, çocukluk yoksunluğu olarak deneyimlenmektedir (Barnett & Parker, 1998). Ebeveynleştirme, bir çocuğun benlik duygusu geliştirmesinde gerekli olan bireyselleşme sürecini (Earley & Cushway, 2002) ve yetişkin ebeveyn-çocuk ilişkilerini (Buhl, 2008) etkiler. Dahası, çocuklara yüklenen aşırı yük, onların duygusal ve bilişsel yaşlarına uygun gelişimlerini engelleyebilir, oyun ve sosyalleşme kapasitelerini kısıtlayabilir (Byng-Hall, 2008). Çocukluk ve ergenlikte aile rollerinin tersine çevrilmesinin sonuçları, bireyin gelecekteki yaşamı için etkili olabilir. Çocuklar, tüm yönleriyle ebeveyn rolünü tam olarak üstlenemezler. Bu nedenle kendilerini yetersiz ve suçlu hissedebilirler. Bu da düşük öz saygıya yol açabilir (Gopfert, 2006). Bazen de kendilerini ebeveynlik rolünde bir sahtekâr gibi hissedebilirler (Castro vd., 2004). Başka bir deyişle, bazı çocuklar ailenin onlar için hazırladığı ebeveynlik senaryosunun bir parçası olduklarını hissetmezler. Ebeveynleştirilmiş bir çocuk olmanın duygusal gelişim üzerindeki talihsiz etkilerinin çoğu, aşırı yüklerden veya yaşlarına uygun olmayan görevlerden kaynaklanabilir. Bir çocuğun yeterince başaramayacağı bir bakım rolünü yerine getirmeye çalışmanın sonuçlarından biri, bazen ailenin diğer üyeleri tarafından suçluluk uyandıran stratejilerle güçlendirilen önemli bir kendini suçlamadır. Ebeveynleştirilmiş çocuklar genellikle depresyon, intihar duyguları, düşük öz saygı, utanç, aşırı suçluluk, amansız endişe, sosyal izolasyon ve psikosomatik semptomlar gibi diğer içselleştirici semptomlar veya davranış bozukluğu gibi dışsallaştırıcı semptomlardan muzdariptir. Ebeveynin istekleri, ihtiyaçları ve zaaflarıyla uyumlu bir "sahte benlik" oluştururlar ve psikolojik veya fiziksel olarak böyle bir sorumluluk için hazır olmadan çok önce veya daha kötüsü, kendilerini böyle bir iç içe geçmişlikten koruyamayacak duruma gelmeden önce olgunluk ve uyanıklık pelerini giyerler. Peki, bu içsel çatışma, bir kişinin gerçek benliği ile oluşturduğu sahte benlik arasında nasıl bir denge kurmasına neden olur? Sahte benlik, bir kişinin, toplumun veya başkalarının beklentilerine, normlarına ya da isteklerine uyum sağlamak amacıyla, kendi gerçek duygularını, düşüncelerini ve kimliğini gizleyerek oluşturduğu, yapay bir kimliktir. Bu durum, bireyin kendisini olduğu gibi ifade edemediği, başkalarının onayını kazanmak için kendini değiştirdiği bir durumu tanımlar (Winnicott, 1960).

Ebeveynlik, birçok kültürde ebeveyn sorumluluğu ve çocuk haklarıyla karakterize

edilen kültüre bağlıdır (Gopfert vd., 2004; Rana & Das, 2021). Örneğin, yetişkinlerin rol üstlenmesi, çocukların evlat sorumluluğu taşıdığı Güneydoğu ve Asya gibi bölgelerde kültürel normların bir parçası gibi görünebilir (Yeung vd., 2018). Hatta, Asyalı ebeveynler, birçok ailede çok sayıda çocuk olması nedeniyle çocuk bakımı işlevlerini genellikle daha büyük kardeşlere devretmektedirler (Md-Yunus, 2005). Geleneksel Türk ailesinde, çocuklar genellikle aile üyelerine karşı yüksek bir sorumluluk duygusu taşır. Aile içindeki bakım yükümlülüğü daha çok kız çocuklarına verilmiştir. Bu durum, kadınlık rollerinin genellikle ev işlerine, bakım ve ilgi sağlama gibi görevlerle ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Kagitcibasi, 2005). Kız çocukları, sıklıkla ev içindeki işleri yürütme ve kardeşlerine bakım verme sorumluluğuyla yetiştirilir, oysa erkek çocukları genellikle ekonomik destek sağlama gibi farklı rollerle tanımlanır (Ersöz, 2019). Bu bağlamda, Türkiye'de aile içindeki bakım sorumlulukları, kültürel bir yükten öte, hem toplumsal hem de bireysel sorumlulukları barındıran karmaşık bir yapıdır. Bazı durumlarda, sosyal, ekonomik veya psikolojik sorunlar çocukların yetişkin rollerini üstlenmesine neden olabilir. Örneğin Koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19) salgını sırasında karantina ve mesafe önlemleri annelerde rol çatışması ve iş-yaşam dengesizliğine neden olmuştur (Adisa vd., 2021). Okul kapanışlarının ve çalışma kısıtlamalarının bir araya gelmesinin ebeveynlere iş, ev işleri, çocuk bakımı ve çocuklarının okul denetimi arasında denge kurma zorluğu yaratmış (Gromada vd., 2020) sonuç olarak çocuklar yetişkinlerin rollerini üstlenmeye başlamışlardır. Ebeveynleştirme, aile sistemi içindeki psikolojik sınırların ortadan kalkmasıyla sonuçlanabilir (Boszormenyi-Nagy & Spark, 1973). Psikolojik sınırlar, özellikle çocuklar ve ebeveynleri arasındaki sınırları, uygun aile rollerini tanımlar ve gelişimsel farklılıkları belirler ve bu nedenle sağlıklı çocuk gelişimini sürdürmek için çok önemlidir (Johnson & Ray, 2016).

Öznel iyi oluş genellikle hem duygusal hem de bilişsel bileşenlere sahip, doğası gereği çok yönlü kavramdır (Diener, 1999). Yaşam memnuniyeti bileşeni, 'kişinin yaşamının bilişsel değerlendirmesi' olarak kavramsallaştırılmıştır (Diener, 1984 , s. 550). Yaşam doyumu, bireylerin yaşamlarına dair genel memnuniyet düzeyini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, bireylerin kendilerini nasıl hissettiği, hayatlarından ne kadar tatmin olduğu ve yaşamsal deneyimlerini nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir. Örneğin, Diener ve Seligman (2004) tarafından yapılan araştırmalar, yaşam doyumunun, bireylerin genel mutluluk düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bireylerin yaşam doyumu, psikolojik iyi oluş ve yaşam kalitesi ile yakından bağlantılıdır. Aile ve arkadaşlar gibi sosyal ilişkiler, yaşam doyumunu önemli ölçüde etkileyebilir. Ebeveynleştirilmiş çocuklar,

ebeveynlerinin duygusal veya pratik ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüğü taşımaktadır. Bu durum, çocukların kendi ihtiyaçlarını ve duygusal gelişimlerini göz ardı etmelerine neden olabilir. Sonuç olarak, bu çocuklar zamanla yaşam doyumunda düşüş yaşayabilirler. Dahası sürekli başkalarının ihtiyaçlarına odaklanma, bireyin özsaygısını ve kendilik algısını olumsuz etkileyebilir. Özsaygı düşüklüğü, yaşam doyumunu azaltan bir faktördür.

Alan yazında ebeveynleşmeyi, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi oluşla birlikte inceleyen çalışmalar (Eskisu, 2021; Połomski vd., 2021; Saha, 2016; Hooper, 2007; Jurkovic, 1998) ebeveynleştirmenin olumsuz sonuçlarını dikkate alarak, sağlıklı sınırlar ve destekleyici ilişkiler oluşturmanın önemine dikkat çekmektedir. Ebeveynleştirme deneyimi yaşayan bireyler, sevdiklerine yardım etmeye devam edememe hissinin neden olduğu zihinsel yorgunluk ve çöküntü nedeniyle terapiye ihtiyaç duyabilirler (DiCaccavo, 2006). Yaşam doyumunun çeşitli değişkenlerle ele alındığı görülmüştür (Yıldırım & Arslan, 2020; Belen & Yildirim, 2020; Tuzgöl Dost, 2007; Keser, 2005). Ebeveynleştirme ve yaşam doyumu arasındaki ilişki, çeşitli değişkenlerle ele alınarak incelenmektedir. Yaşam doyumu, bireylerin genel mutluluğunu etkileyen önemli bir faktördür ve bu durumu şekillendiren unsurlardan biri, bireylerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları ebeveynleştirme düzeyidir. Destekleyici ve dengeli bir ebeveynlik yaklaşımı, çocukların kendi kimliklerini bulmalarına ve yaşam doyumlarını artırmalarına yardımcı olabilir. Bu ilişkilerin farkında olmak, hem bireylerin hem de ebeveynlerin yaşam kalitesini artırmak için önemlidir.

Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Bireylerin çocuklukta ebeveynleştirilme durumları ve yaşam doyumu düzeyleri nasıldır?
- Bireylerin çocuklukta ebeveynleştirilme durumları ile yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Bireylerin çocuklukta ebeveynleştirilme durumlarını etkileyen faktörler nelerdir?
- Bireylerin yaşam doyumu düzeyini etkileyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Model

Çalışma betimsel ve ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Betimsel ve ilişkisel tarama modelinin kullanımı, araştırmacılara belirli bir durumu detaylı bir şekilde tanımlama ve iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkileri keşfetme imkânı sunar. Betimsel araştırma, bir fenomenin özelliklerini veya durumunu açıklamak amacıyla yapılan sistematik

bir inceleme türüdür (Creswell, 2014). Bu tür araştırmalar, olguların kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine olanak tanırken, ilişkisel araştırmalar ise değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü ve gücünü belirlemeyi hedefler (Büyüköztürk, 2018). Örneğin, bir korelasyon çalışması, belirli değişkenler arasındaki ilişkiyi keşfederek, araştırmacılara önemli bilgiler sunar ve bu ilişkilerin daha derinlemesine incelenmesine zemin hazırlar (Cohen vd., 2007).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde, kolay erişim sağlamak amacıyla uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Kılıç, 2013). İnternet üzerinden erişilen, yaşları 15 ile 65 arasında değişen 227 katılımcıdan veri toplanmıştır. Katılımcıların %77,5'i (n=176) kadın, %22,5'i (n=51) erkektir. Çalışmaya katılanların %44,9'unun 6 ve daha fazla kardeşi, %4,8'inin ise 2 kardeşi bulunmaktadır. Ayrıca, katılımcıların %25,6'sı ilk çocuk, %20,3'ü son çocuk ve %54,2'si ortanca çocuktur. Baba eğitim durumu incelendiğinde, katılımcıların %42,7'sinin ilkokul, %23,8'inin ortaokul, %14,5'inin okuryazar olmadığı, %13,2'sinin lise ve %5,7'sinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Anne eğitim durumu ise, %29,1'in ilkokul, %10,1'in ortaokul, %56,4'ünün okuryazar olmadığı, %3,5'inin lise ve %0,9'unun üniversite mezunu olduğunu göstermektedir. Ekonomik duruma bakıldığında, katılımcıların %76,7'sinin orta düzeyde, %21,1'inin düşük düzeyde ve %2,2'sinin yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca, katılımcıların %69,2'si kendine ait bir oda olmadan büyürken, %30,8'inin kendine ait bir odası vardır. Kalabalık ailede yaşamanın zorlukları üzerine yapılan değerlendirmede, %33'ü ekonomik sıkıntılar yaşadığını, %25,6'sı ise erken yaşta büyümek zorunda kaldığını belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, bireylere Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Genel Bilgi Formu uygulanmıştır.

Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği; Zencir ve Haskan-Avcı (2019) tarafından bireylerin ebeveynlik deneyimlerini değerlendirmek üzere oluşturulan bu ölçek, toplamda 32 madde içermekte ve dört alt boyuta ayrılmaktadır. Ölçek, "Genel Ebeveynleştirme" ve kardeşleri olan katılımcılar için "Kardeş Odaklı Ebeveynleştirme" olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Genel Ebeveynleştirme alt ölçeği 22 maddeye sahiptir; burada yüksek puanlar, bireyin ebeveynlik deneyimlerinin yoğunluğunu göstermektedir. Bu alt ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,91, kardeş odaklı ebeveynleştirme için ise 0,88 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,882; kardeş odaklı ebeveynleştirme için 0,905'tir.

Yaşam Doyumu Ölçeği; Diener ve diğerleri (1985) tarafından geliştirilen ve Dağlı ile Baysal (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanan bu ölçek, beş maddeden oluşan tek faktörlü yedili likert ölçeğidir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması sırasında, özgün formda bulunan 7 dereceli cevap seçeneklerinin Türk kültürüne uygun olmadığı gözlemlenmiş ve bu seçenekler beş basamağa indirilmiştir. Dağlı ve Baysal (2016), bu ölçeğin test-tekrar test yöntemiyle Cronbach Alpha değerini 0,88 olarak hesaplamışlardır. Ayrıca, zamana bağlı tutarlılığı değerlendirmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı ile test-tekrar test korelasyonu analizi yapılmış ve iki uygulama arasındaki korelasyonun r = 0,97 (p = .000) olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada ise güvenirlik katsayısı 0,883 bulunmuştur.

Genel Bilgi Formu ise bireylerin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, öğrenim düzeyi, ekonomik durumu, kendilerine ait bir oda olup olmama durumu ve kalabalık bir ailede doğmanın en büyük zorluğuna ilişkin soruları kapsamaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasından önce ölçek sahiplerinden kullanım izni ve etik kurul izni alınmıştır (21.10.2024 tarih ve E-37077861-900-153105 sayısı). Verilerin toplanması yaklaşık iki ayda gerçekleştirilmiştir. Çalışma IBM SPSS Statistics 23 (SPSS Inc.. Chicago. IL. USA) paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı, yüzde, minimum, maksimum, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Histogram grafiği ile uç değer analizi yapılmıştır. Sürekli verilerin normal dağılıp dağılmadığı çarpıklık basıklık ile test edilmiş ve değişkenlerin normal dağıldığı sonucuna varılmıştır. İki grup karşılaştırmaları için bağımsız örneklem t testi, üç ve daha fazla gruplar için bir yönlü varyans analizi kullanılmış ve grup içi karşılaştırmaları tukey testi ile test edilmiştir. Değişkenler arasında ilişki Pearson korelasyon testi ile test edilmiştir. Ölçekler arası ilişki regresyon analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular %95 güven aralığında ve %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Ebeveynlik ve yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin belirlenmesinde, sınıflandırma modellerinden biri olan CHAID algoritması kullanılmıştır. Karar ağacı, çok değişkenli analizlerde yaygın olarak tercih edilen tahmin yöntemlerinden biridir. Bu yöntem, verilerin tanımlanması, görselleştirilmesi ve boyutlandırılması işlemleri için kullanıldığı gibi, veri madenciliği süreçlerinde de sınıflandırma, tahmin, regresyon ve çıkarım yapma gibi tahmine dayalı görevler için uygulanır. Tümevarımcı bir yaklaşım sergileyen ve denetimli bir öğrenme tekniği olan karar ağacı, parametrik olmayan bir yöntem olarak kabul edilir (Milanović & Stamenkovic, 2016). Karar ağaçları içerisinde yer alan CHAID algoritması, parametrik olmayan bir model olup,

etkili çalışabilmesi için büyük bir veri setine ihtiyaç duyar. Bunun nedeni, algoritmanın her bir çapraz tablonun hücresinde en az beş beklenen frekans olması gerektiğini belirtmesidir. Karar ağaçlarının belirgin avantajları arasında, net kurallar üretmesi, farklı türdeki değişkenlere uygunluk sağlaması, fazla hesaplama gerektirmeden sınıflama yapabilmesi tahmin ve sınıflandırma sürecinde hangi alanların önemli olduğunu vurgulaması yer alır (Ersöz, 2019).

Bulgular

Çalışma grubunun çocukluk döneminde ebeveynleştirilme deneyimlerinin ve yaşam doyumu düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Ölçek Alt Boyut Puanları Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Min	Maks	Ortalama	Std. Sapma
Ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeği	227	45,00	135,00	81,5242	18,95927
Genel ebeveynleştirme	227	34,00	97,00	57,7269	12,04289
Kardeş odaklı ebeveynleştirme	227	10,00	49,00	23,7974	9,49585
Yaşam doyum ölçeği	227	5,00	25,00	13,6872	4,88758

Tablo 1'e göre ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeği puanları incelendiğinde değerlerin 45 ile 135 arasında değiştiği ve ortalamasının 81,5242 olduğu, genel ebeveynleştirme ölçeği puanlarının 34 ile 97 arasında değiştiği ve ortalamasının 57,7269 olduğu, kardeş odaklı ebeveynleştirme ölçeği puanlarının 10 ile 49 arasında değiştiği ve ortalamasının 23,7974 olduğu, yaşam doyum ölçeği puanları incelendiğinde değerlerin 5 ile 25 arasında değiştiği ve ortalamasının 13,6872 olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bulgular, katılımcıların ebeveynleştirilme deneyimlerinin ve yaşam doyumu düzeylerinin ortalama bir düzeyde seyrettiğini göstermektedir.

Tablo 2'de çalışma grubunun çocukluk döneminde ebeveynleştirilme deneyimlerinin ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösterir Spearman Brown Korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

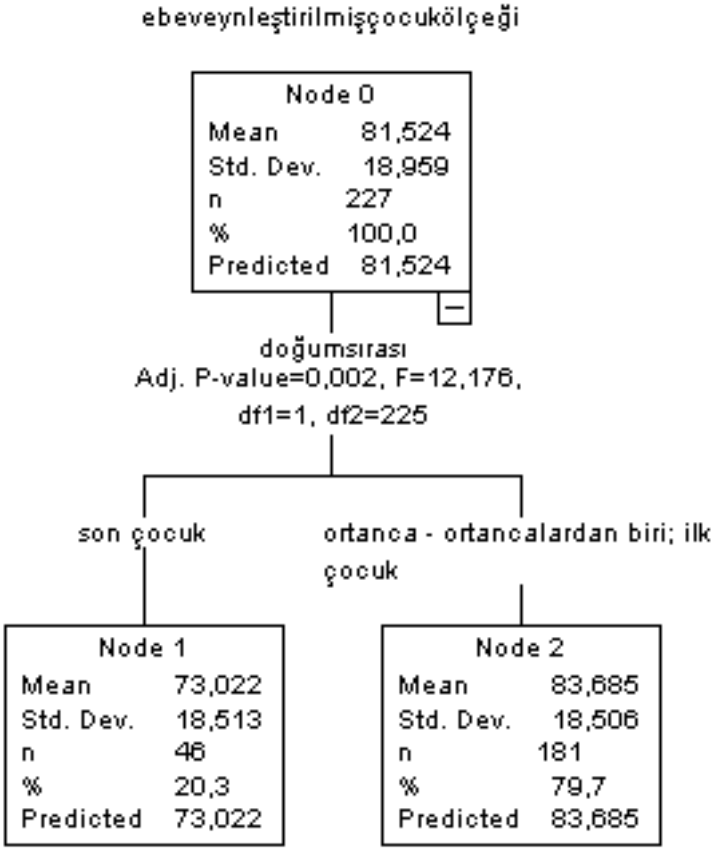
Tablo 2. Çalışma Grubunun Ölçek Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

		Ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeği	**Genel ebeveynleştirme**	**Kardeş odaklı ebeveynleştirme**	**Yaşam doyum ölçeği**
Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği	Korelasyon	1	,907**	,846**	-,010
	p değeri		,000	,000	,882
Genel Ebeveynleştirme	Korelasyon		1	,543**	,030
	p değeri			,000	,654
Kardeş Odaklı Ebeveynleştirme	Korelasyon			1	-,058
	p değeri				,388
Yaşam Doyum Ölçeği	Korelasyon				1
	p değeri				

Tablo 2'deki verilere göre, çalışma grubunun ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeği ile diğer ölçekler arasındaki ilişki incelendiğinde, en yüksek korelasyonun 0,907 ile Genel Ebeveynleştirme faktörü arasında olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, ebeveynleştirilme süreçlerinin genel ebeveynlik anlayışıyla güçlü ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Öte yandan, yaşam doyum ölçeği ile diğer ölçekler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde, tüm p değerlerinin 0,05'ten yüksek olduğu belirlenmiştir ($p>0,05$). Bu da, yaşam doyumu ile ebeveynleştirme tarzları arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yaşam doyumunun ebeveynleştirilme ile doğrudan bir ilişki içerisinde olmadığı söylenebilir

Şekil 1-4 arasında katılımcıların çocukluk döneminde ebeveynleştirilme deneyimleri ile yaşam doyumu düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik yapılan CHAID analizi karar ağacı yapıları sunulmuştur. Kurulan modellerde maksimum ağaç derinliği 3, üst düğümdeki minimum değer 25 ve alt düğümdeki minimum değer 12 olarak ele alındığında bir düzeyli ve üç düğümden oluşan bir ağaç yapısı ortaya çıkmıştır. Bu yapı Şekil 1'de görülmektedir.

H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

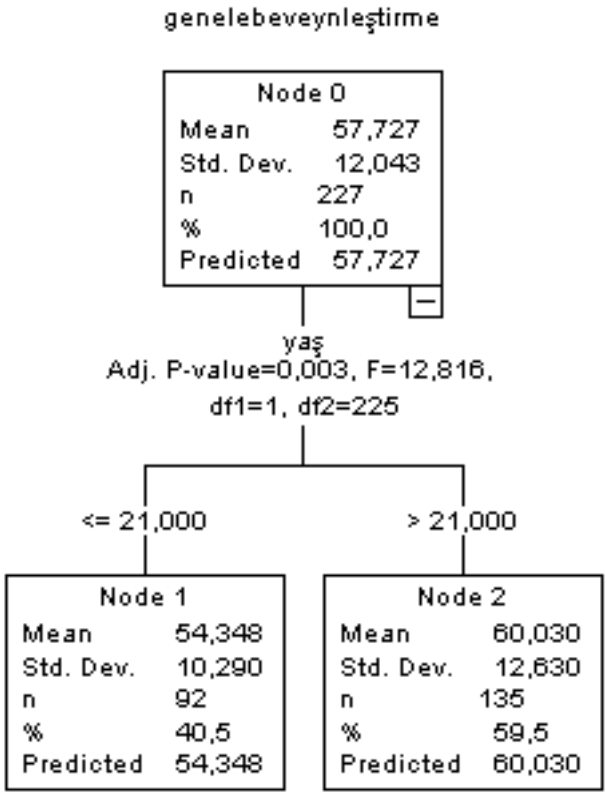

Şekil 1. Kişisel Değişkenlere Göre Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeğinde Karar Ağacı Yapısı

Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği üzerinde yapılan analizler, doğum sırasının bu ölçekte birincil derecede etkili bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Tek ağaç modeli ile elde edilen sonuçlar, katılımcıların doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini (F=12,176; p=0,002) göstermektedir. Bu, ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeğinin, doğum sırası açısından belirgin bir varyasyon sergilediğini ifade etmektedir. Özellikle, son doğan çocukların ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeği puanları (73,022±18,513) daha düşükken, ortanca ve ilk çocukların puanları (83,685±18,506) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, ebeveynleştirilme deneyimlerinin doğum sırasına bağlı olarak farklılaştığını ve son doğan çocukların ebeveynleştirilme süreçlerinde daha az destekleyici bir deneyim yaşayabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının, doğum sırasına göre nasıl değiştiğini anlamak açısından önemli bir katkı sunmaktadır. İlk ve ortanca çocuklar, ebeveynlerden daha fazla ilgi ve kaynak alırken, son doğan çocuklar bu kaynaklardan daha az yararlanıyor olabilir. Sonuç olarak, ebeveynleştirilme deneyimlerinin doğum sırasıyla ilişkili olduğu ve bu ilişkinin çocukların gelişimsel deneyimlerini önemli ölçüde etkilediği anlaşılmaktadır.

H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

Kurulan modellerde maksimum ağaç derinliği 3, üst düğümdeki minimum değer 25 ve alt düğümdeki minimum değer 12 olarak ele alındığında bir düzeyli ve üç düğümden oluşan bir ağaç yapısı ortaya çıkmıştır. Bu yapı Şekil 2'de görülmektedir.

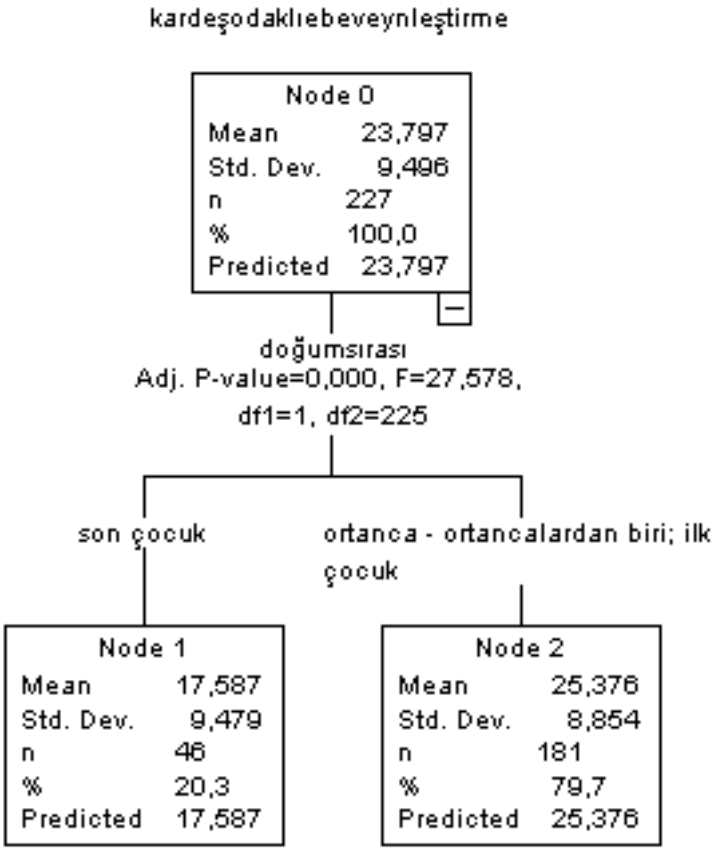

Şekil 2. Kişisel Değişkenlere Göre Genel Ebeveynleşme Ölçeğinde Karar Ağacı Yapısı

Genel Ebeveynleştirme Ölçeğinde tek ağaç modeli belirlenmiştir. Birinci dereceden etki eden değişken "kalabalık ailede yaşamanın zorluğu" olarak belirlenmiştir. Genel Ebeveynleştirme Ölçeğini etkileyen en önemli değişken yaştır katılımcılar bu değişkene göre manidar farklılaşmaktadır (F=12,816; p=0,003). Özetle, yaşın 21'eşit küçük olması (54,348±10,290) katılımcıların genel ebeveynleştirme puanı daha düşükken, 21'den büyük olması 60,030±12,630) olan katılımcıların genel ebeveynleştirme puanı daha yüksektir. Sonuç olarak, yaşla birlikte deneyim, olgunluk ve sorumluluk bilincindeki artış, ebeveynlik özelliklerinin yapılandırılmasında katkı sağlamaktadır.

Kurulan modellerde maksimum ağaç derinliği 3, üst düğümdeki minimum değer 25 ve alt düğümdeki minimum değer 12 olarak ele alındığında bir düzeyli ve üç düğümden oluşan bir ağaç yapısı ortaya çıkmıştır. Bu yapı Şekil 3'de görülmektedir.

H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

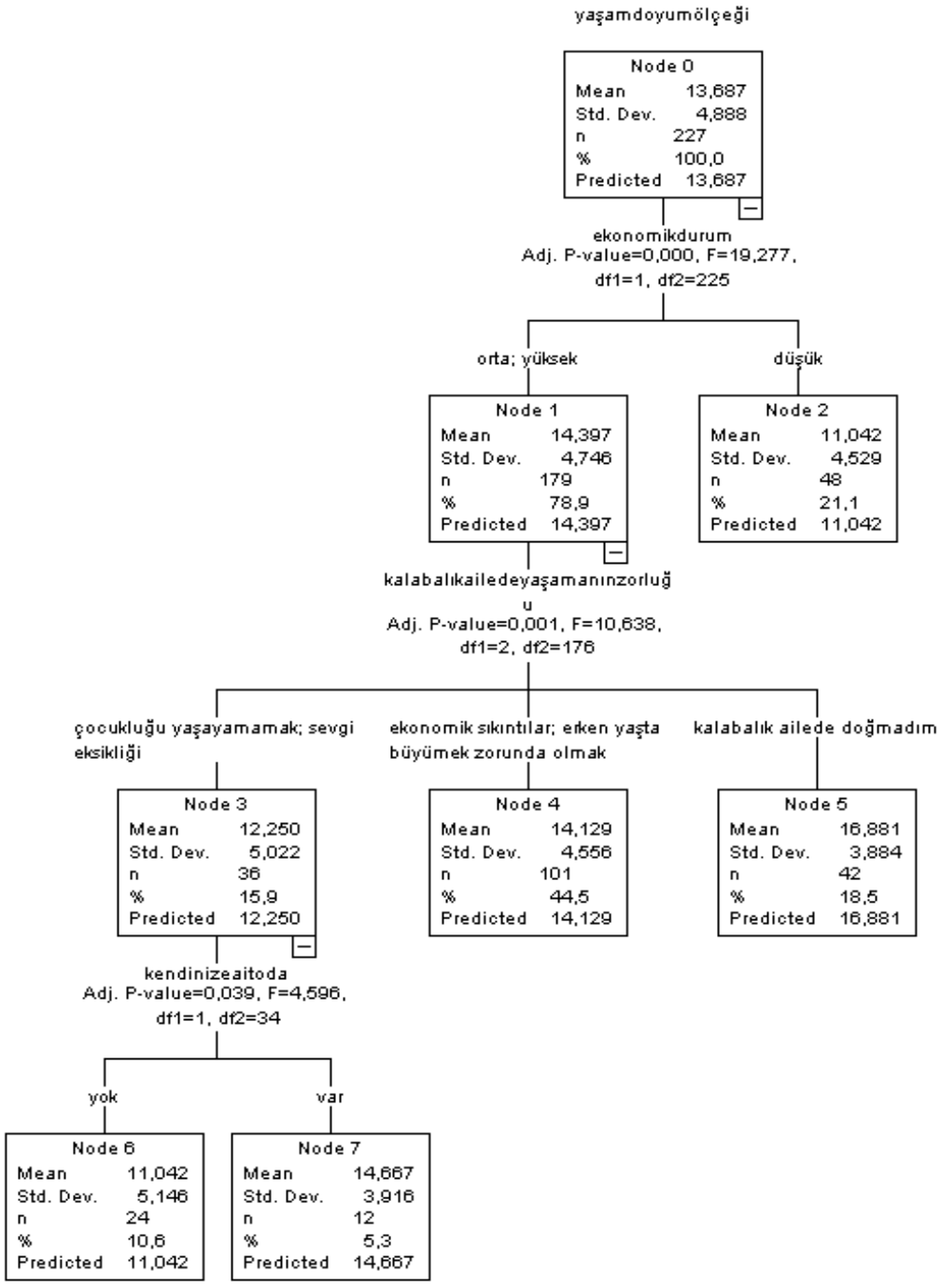
Şekil 3. Kişisel Değişkenlere Göre Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Ölçeğinde Karar Ağacı Yapısı

Kardeş odaklı ebeveynleştirme Ölçeği üzerindeki analizler, "doğum sırası" değişkeninin bu ölçek üzerindeki etkisinin belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Tek ağaç modeli ile elde edilen sonuçlar, katılımcıların doğum sırasına göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini (F=27,578; p=0,000) göstermektedir. Bulgulara göre, son doğan çocukların kardeş odaklı ebeveynleşme ölçeği puanları (17,587±9,479) daha düşük iken, ortanca ve ilk çocukların puanları (25,376±8,854) daha yüksek bulunmaktadır. Bu durum, doğum sırasının kardeşler arası ilişkilerdeki ebeveynlik dinamiklerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Son doğan çocuklar, genellikle aile içinde daha fazla ilgi ve koruma ile karşılaşırken, ilk ve ortanca çocuklar, ebeveynlerin dikkatinin paylaşılması nedeniyle daha fazla sorumluluk üstlenme eğilimindedir. Bu sorumluluk, kardeşler arası ilişkilerin gelişimine olumlu katkılar sağlarken, son doğan çocuklar için daha az sorumluluk ve destekleyici bir ortam oluşturabilir. Sonuç olarak, doğum sırasının kardeş odaklı ebeveynleştirme süreçlerinde kritik bir faktör olduğu ve bu dinamiğin, bireylerin kardeşler arası ilişkilerini nasıl şekillendirdiği konusunda

önemli bulgular sunduğu anlaşılmaktadır. Bu, aile yapısının bireylerin gelişimsel deneyimleri ve sosyal ilişkileri üzerindeki etkisini anlamak açısından değerlidir.

Kurulan modellerde maksimum ağaç derinliği 3, üst düğümdeki minimum değer 25 ve alt düğümdeki minimum değer 12 olarak ele alındığında dört düzeyli ve sekiz düğümden oluşan bir ağaç yapısı ortaya çıkmıştır. Bu yapı Şekil 4'de görülmektedir.

Şekil 4. Kişisel Değişkenlere Göre Yaşam Doyum Ölçeğinde Karar Ağacı Yapısı

Yaşam doyum Ölçeği üzerindeki analizler, "ekonomik durum" değişkeninin bu ölçekte birincil derecede etkili olduğunu göstermektedir. Üç kademeli ağaç modeli ile elde edilen bulgular, katılımcıların ekonomik durumuna göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini (F=19,277; p=0,000) ortaya koymaktadır. Ekonomik durumu düşük olan katılımcıların yaşam doyumu puanları (11,042±4,529) daha düşükken, ekonomik durumu orta ve yüksek olan katılımcıların puanları (14,397±4,746) daha yüksektir. Bu durum, ekonomik durumun bireylerin yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kalabalık ailede yaşamanın zorluğu ve çocukluğunu yaşayamamak gibi faktörler, yaşam doyumunu olumsuz etkileyen ek etkenler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle sevgi eksikliği çeken ve kendine ait odası olmayan katılımcıların yaşam doyumu puanları da düşük bulunmuştur (11,042±5,146), bu da bireylerin fiziksel ve duygusal alanlarının kısıtlılığının yaşam doyumunu olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Diğer yandan, kendine ait odası olan katılımcıların yaşam doyumu puanı (14,667±3,916) daha yüksek seviyelerde gerçekleşmektedir. Bu bulgular, bireylerin özel alanlarının ve ekonomik durumlarının yaşam doyumları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, ekonomik durum, bireylerin yaşam doyumunu etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak belirginleşirken, fiziksel ve duygusal alanların yeterliliği de bu etkiyi pekiştiren unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, yaşam doyumunu artırmak için ekonomik desteklerin yanı sıra, bireylerin kendilerine ait alanlara sahip olmalarının sağlanması önemlidir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma, bireylerin yaşam doyumunu etkileyen başlıca faktörlerin ekonomik durum ve fiziksel-duygusal alanların yeterliliği olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, ekonomik durumu düşük olan katılımcıların yaşam doyumu puanlarının belirgin şekilde daha düşük olduğu, kalabalık aile ortamının ve çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimlerin yaşam doyumunu olumsuz etkilediği görülmüştür. Ayrıca, son doğan çocukların ebeveynleştirilme ölçeği puanlarının ve kardeş odaklı ebeveynleşme ölçeği puanlarının daha düşük olduğu, bu durumun doğum sırasının aile içindeki ilişkilerde ve ebeveynlik dinamiklerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Çalışmada ebeveynleştirilmiş çocuk ölçeği ile genel ebeveynlik anlayışı arasındaki güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimleri, genel ebeveynlik anlayışlarını yansıtarak çocuk gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, yaşam doyumu ile ebeveynleştirme düzeyleri arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak

anlamlı olmaması, yaşam doyumunun ebeveynleştirme ile doğrudan bir ilişki içerisinde olmadığını göstermektedir. Ebeveynleştirme, genellikle ailenin çocukları nasıl yetiştirdiği ve onlara sağladığı duygusal, fiziksel ve psikolojik destekle ilgili bir kavramdır. Ancak yaşam doyumu, bireylerin genel hayat memnuniyetini ve kendilerini tatmin olmuş hissettikleri ölçüyü yansıtan bir kavramdır. Ekonomik durum gibi dışsal faktörler, yaşam doyumunu daha doğrudan etkileyebilirken, ebeveynleştirme gibi psikolojik ve duygusal faktörlerin etkisi daha dolaylı olabilir. Ebeveynleştirme, çocuğun benlik duygusunu geliştirmesinde (Earley & Cushway, 2002) ve yetişkin ebeveyn-çocuk ilişkilerinde bireyselleşme sürecinin (Buhl, 2008) temelini oluşturan kritik bir etkendir. Bu süreç, Mahler'in (1971) tanımladığı ayrışma-bireyleşme aşamasını yansıtır; burada çocuk, bakım vereninden kademeli olarak farklılaşarak kendi özelliklerini geliştirdiği önemli bir yaşam geçişi yaşar. Bayar ve Doğan'ın (2023) çalışmasında, ebeveynlerin duygusal olarak erişilebilir olmaması (özellikle babanın rolü), küçük kardeşlerin getirdiği sorumluluklar ve ebeveynleştirilmiş çocuk olmanın etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, otoriter ebeveynlik tarzlarının (aşırı koruma ve kontrol gibi) yanı sıra sosyo-demografik ve çevresel faktörlerin eksiklikleri, bu durumların potansiyel olarak zararlı sonuçlarıyla birlikte vurgulanmıştır. Çocukluk döneminde yüksek düzeyde ebeveyn odaklı ebeveynleştirme, yetişkinlikte düşük sosyal destekle ilişkilendirilmiş ve bu durum psikolojik sıkıntıyı artırmıştır (Tomeny vd., 2017). Ayrıca, ebeveynleştirmenin yetişkin depresyonu ile bağlantılı olduğu (Cho & Lee, 2019) ve 11 ila 14 yaşlarındaki küçük ergenlerde ebeveynlik davranışları ile depresif semptomlar arasında aracılık rolü oynadığı gösterilmiştir (Burton vd., 2018). Ebeveynleştirmenin olumsuz etkilerine rağmen, COVID-19 salgını sırasında Filipinli çocuklar üzerinde yapılan bir çalışma, çocukların kendi kendine yetebilme potansiyellerini fark ettiklerinde ev içindeki rolleriyle olumlu ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında denge kurabildiklerini göstermiştir (Teng vd., 2021). Ayrıca, ebeveynleştirme dayanıklılığı (Yew vd., 2017) ve başa çıkma becerilerini (Stein vd., 2007) olumlu yönde etkilemiştir. Örneğin, birçok zorluğa rağmen, ebeveynleştirilmiş Siyah kadınlar üniversite deneyimlerine tam anlamıyla katılabilmişlerdir (Gilford & Reynolds, 2011). Bunun yanı sıra, daha yüksek ebeveynleştirme seviyeleri, daha iyi okul uyumu ve sosyal işlevsellik ile ilişkilendirilmiştir (Wang vd., 2017). Earley ve Cushway (2002) bu durumu şöyle ifade eder: "Bir kişi çocukken kapsamlı bakım rolleri üstlenmiş olabilir; ancak koruyucu faktörler veya yaşam boyu süren olgunlaşma ve gelişim sayesinde yetişkinlikte 'ebeveynleştirilmemiş' kalabilir."

Çalışmada çocukluk döneminde ebeveynleştirilme deneyimlerini etkileyen en önemli faktörün doğum sırası olduğu bulunmuştur. Son doğan çocukların ebeveynleştirilmiş çocuk

ölçeği puanları daha düşükken, ortanca ve ilk çocukların puanları daha yüksek bulunmuştur. Błazek (2016), doğum sırasını inceleyerek patolojik ebeveyn işlevi ile ilk çocuğun ebeveynleştirilmesi arasında bir ilişki tespit etmiştir. Çalışma bulgularının aksine, alan yazındaki araştırmalar, daha büyük çocukların (Hetherington, 1999; Żarczyńska-Hyla vd., 2019) yetişkin rollerini daha iyi yerine getirme potansiyeline sahip olduğunu, daha küçük çocukların ise daha fazla ebeveynleştirildiğini ortaya koymaktadır (Wang vd., 2017). Alan yazındaki bu farklılık, birkaç faktörden kaynaklanabilir. Öncelikle, ebeveynlerin ilk çocuklarıyla olan deneyimleri ve beklentileri doğum sırasına göre değişiklik gösterebilir. İlk çocuk, ebeveynler için yeni bir deneyim olduğundan, onlara genellikle daha fazla dikkat ve kaynak ayrılmakta, bu durum da ilk çocuğun daha bağımsız ve sorumluluk sahibi bir yetişkin olmasına katkı sağlamaktadır. Son doğan çocuklar ise, genellikle ailenin dikkatini daha az çekmekte ve ebeveynler, önceki çocukların yetiştirilme deneyimlerinden etkilenerek daha az katı bir tutum benimseyebilmektedirler. Bu da son çocukların ebeveynleştirilme deneyimlerini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, kültürel ve sosyoekonomik faktörler de bu farklılıkları etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bazı kültürlerde büyük çocukların aile içindeki rolleri daha belirginken, diğerlerinde son doğan çocuklar daha fazla ilgi görmekte ve "son beşik" ifadesiyle onların önemini vurgulamaktadır.

Çalışmada, katılımcıların Ebeveynleştirilmiş Çocuk Ölçeği Genel Ebeveynleştirilme alt boyut puanını etkileyen en önemli faktörün"kalabalık ailede yaşamanın zorluğu" değişkeninin birincil derecede etkili olduğunu göstermektedir. Genel Ebeveynleştirme Ölçeğini etkileyen en önemli değişken yaştır. Sonuç olarak, yaşla birlikte deneyim, olgunluk ve sorumluluk bilincindeki artış, ebeveynlik özelliklerinin yapılandırılmasında katkı sağlamaktadır. Özellikle, kalabalık ailede yaşamanın zorluğuna dair hissettikleri negatif duygulara sahip katılımcıların (örneğin, çocukluğu yaşayamamak, ekonomik sıkıntılar, sevgi eksikliği) genel ebeveynleştirme puanları belirgin şekilde daha düşükken, erken yaşta büyümek zorunda kalan katılımcıların puanları daha yüksek çıkmıştır. Kalabalık aile dinamiklerinin, bireylerin psikolojik gelişiminde ve ebeveynleştirilme süreçlerinde belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir. "Yoksulluk" yalnızca maddi varlıklardan ve sağlıktan değil, aynı zamanda sosyal aidiyet, kültürel kimlik, saygı ve onur, bilgi ve eğitim gibi yeteneklerden de yoksun olmak anlamında kullanılmaktadır. Parker ve diğerleri (1988) belirttiği gibi, yoksulluk içinde büyüyen çocuklar "çifte tehlike" yaşarlar. Sadece evlerinde ve toplumlarında hastalıklar, kalabalıklık ve aile stresi, psikososyal uyarım eksikliği ve sınırlı kaynaklar gibi risklere doğrudan maruz kalmakla kalmazlar, aynı zamanda genellikle yüksek gelirli ailelerin

çocuklarına göre risklerin daha ciddi sonuçlarını yaşarlar.

Çalışmada, katılımcıların Kardeş Odaklı Ebeveynleştirme Ölçeği alt boyut puanını etkileyen en önemli faktörün, "doğum sırası" değişkeninin bu ölçek üzerindeki etkisinin belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgulara göre, son doğan çocukların kardeş odaklı ebeveynleşme ölçeği puanları daha düşük iken, ortanca ve ilk çocukların puanları daha yüksek bulunmaktadır. Zencir ve Haskan Avcı (2019), Türkiyede büyük çocukların küçük kardeşlerine bakım verme konusunda yüksek beklentilerin olduğunu belirtmektedir. Bu olgu çocukların ebeveynlerine duygusal ve araçsal destek sağlamak için yetişkin benzeri sorumlulukların yüklendiği ve ebeveynlerinden adil bir bakım dengesi olmadığı bir ebeveyn-çocuk dinamiğidir (Jurkovic, 1997). Alan yazında Sulloway (1996), doğum sırasının kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyerek, ilk doğan çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin, onların kişilik özelliklerini şekillendirdiğini ortaya koymuştur. İlk doğan çocuklar, genellikle daha sonraki doğan çocuklara göre baskınlık ve ebeveyn kayırma konumuna sahip olmaları nedeniyle, ebeveyn çıkarlarıyla örtüşen kişilik özellikleri geliştirmektedirler. Bu durum, onların aciliyet ve sorumluluk gibi özelliklerde pozitif bir korelasyon göstermesine neden olurken, uyumluluk, duygusal istikrar ve açıklık gibi özelliklerle negatif bir korelasyon göstermektedir. Hilton (1967) tarafından gerçekleştirilen deneysel bir çalışmada, ilk doğan çocukların, daha sonraki doğanlara kıyasla önemli ölçüde daha bağımlı olduğu ve bu çocukların annelerinin, sonraki doğan çocuklara göre daha müdahaleci, aşırı ve tutarsız ebeveynlik davranışları sergilediği tespit edilmiştir. Doğum sırasının etkilerine yönelik böylesine sürekli ve disiplinler arası bir ilgi, kardeşler arasındaki eşitsizliğin iddia edilen kaynağının, çocukları her türlü ayrımcılıktan koruması gereken kurum olan aileden kaynaklandığı düşünüldüğünde belki de şaşırtıcı değildir. Örneğin yüksek gelirli ülkelerde ilk doğanların genellikle daha iyi eğitim sonuçlarına sahip olduğu görülmektedir (Hotz & Pantano, 2015; Mechoulan & Wolf, 2015) ancak gelişmekte olan ülkelerde geç doğanlar daha iyi eğitim sonuçlarına sahiptir (Lafortune & Lee, 2014; Seid & Gurmu, 2015). Bu çalışmada, baba eğitim durumu incelendiğinde, katılımcıların %14,5'inin okuryazar olmadığı; anne eğitim durumu ise, katılımcıların %56,4'ünün okuryazar olmadığını ortaya koymaktadır. Anne eğitim seviyesinin düşük olması, çocuklara daha otoriter, sınırlayıcı ve geleneksel yaklaşımlar sergilenmesine yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Alan yazındaki farklılıklar göz önüne alındığında, bu durum, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin, ebeveynlik tarzlarını ve dolayısıyla çocukların gelişimini nasıl şekillendirdiği konusunda farklı sonuçlar doğurabilmektedir.

Çalışmada, katılımcıların Yaşam doyum Ölçeği puanını etkileyen en önemli faktörün, "ekonomik durum" değişkeninin bu ölçekte birincil derecede etkili olduğunu göstermektedir. Ekonomik durumu düşük olan katılımcıların yaşam doyumu puanları daha düşükken, ekonomik durumu orta ve yüksek olan katılımcıların puanları daha yüksektir. Bu durum, ekonomik durumun bireylerin yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kalabalık ailede yaşamanın zorluğu ve çocukluğunu yaşayamamak gibi faktörler, yaşam doyumunu olumsuz etkileyen ek etkenler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle sevgi eksikliği çeken ve kendine ait odası olmayan katılımcıların yaşam doyumu puanları da düşük bulunmuştur, bu da bireylerin fiziksel ve duygusal alanlarının kısıtlılığının yaşam doyumunu olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Diğer yandan, kendine ait odası olan katılımcıların yaşam doyumu puanı daha yüksek seviyelerde gerçekleşmektedir. Bazı araştırmaların sonuçları, çocuklukta zorluklarla başa çıkan ve yetişkinlikte sosyal rollerini başarıyla yerine getiren yetişkinlerin hayatlarından tam anlamıyla mutlu ve tatmin olmadıklarını göstermektedir (Luthar & Zelazo, 2003). Zencir ve Haskan Avcı (2019) çalışmalarında, ekonomik zorlukların ve düşük gelir seviyelerinin olumlu yanları olabileceğini ifade etmiştir; örneğin, sınırlı miktarda parayı yönetmeyi öğrenmek gibi. Bu görüş, çocuğun bağımsızlığını ve dış dünyaya hazırlığını destekleme düşüncesiyle uyumlu bir şekilde değerlendirilmektedir.

Çalışma verilerinin elde edilmesinde online ortam ve öz-bildirim ölçeklerinin kullanılması, sonuçların doğru olup olmadığı teyit edilmeden katılımcıların ifadelerine dayandığı için bu çalışmanın sınırlılıkları arasında yer alırken, katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumu açısından dengeli dağılmaması da başka bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Ebeveynlik alanında ebeveynleştirme sonuçlarının kavranması değerli olsa da, bu sonuçların en iyi duruma getirilmesinin yollarının anlaşılması, ebeveynleştirilmiş çocukların mevcut ve gelecekteki ruh sağlığını iyileştirmek için önemlidir. Çeşitli ebeveynleştirme yönlerinin incelenmesinin, ebeveynleştirme yaşayan aileler için psikososyal müdahalenin geliştirilmesine rehberlik edecek bilgi sağlaması beklenmektedir.

Bu çalışma, aile yapısının, ekonomik koşulların ve çocukluk deneyimlerinin bireylerin sosyal ilişkileri ve gelişimsel süreçleri üzerindeki etkilerini anlamak için dikkate alınması gereken kritik unsurlar olduğunu vurgulamaktadır. Gelecek çalışmalar, bu faktörlerin daha geniş bir popülasyonda incelenmesini sağlayarak, yaşam doyumunu artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Cilt: 12, Sayı: 2, 2025
Doi: 10.21020/husbfd.1597584

Finansal Destek

Çalışma kapsamında finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruş ya da araştırmacılar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Adisa, T. A., Aiyenitaju, O., & Adekoya, O. D. (2021). The work–family balance of British working women during the COVID-19 pandemic. *Journal of Work-Applied Management, 13*(2), 241–260. https://doi.org/10.1108/jwam-07-2020-0036

Bayar, Ö., & Doğan, T. (2023). Childhood psychological resilience factors in young adults with adverse childhood experiences: A qualitative preliminary study. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 15*(Supplement 1), 213-224. https://doi.org/10.18863/pgy.1292636

Barnett, B., & Parker, G. (1998). The parentified child: Early competence or childhood deprivation?. *Child Psychology and Psychiatry Review, 3*(4), 146–155. https://doi.org/10.1017/S1360641798001695

Belen, H., Yildirim, M., ve Belen, F.S. (2020). Mutluluk korkusunun gelişme üzerindeki etkisi: Umut ajansının ve umut yollarının aracı rolleri. Avustralya Psikoloji Dergisi , 72 (2), 165-173.

Błażek, M. (2016). Parental attitudes and parentification of children in families with limited parental care competencies. *Polish Journal of Applied Psychology, 14*(3), 93–108. https://doi.org/10.1515/pjap-2015-0064

Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational.* Harper & Row.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss*. Basic Books.

Buhl, H. M. (2008). Significance of individuation in adult child-parent relationships. *Journal of Family Issues, 29*(2), 262–281. https://doi.org/10.1177/0192513X07304272

Burton, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: Aconceptual model. *Family Relations, 56*(4), 329–345. https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2007.00463.x

Burton, S., Hooper, L. M., Tomek, S., Cauley, B., Washington, A., & Possel, P. (2018). The mediating effects of parentification on the relation between parenting behavior and well-being and depressive symptoms in early adolescents. *Journal of Child and Family Studies, 27*(12), 4044–4059. https://doi.org/10.1007/s10826-018-1215-0

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (24. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.

Byng-Hall, J. (2008). The significance of children fulfilling parental roles: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy, 30*(2), 147–162. https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2008.00423.x

Castro, D. M., Jones, R. A., & Mirsalimi, H. (2004). Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy, 32* (3), 205–216. https://doi.org/10.1177/1455072518814308

Cho, A. R., & Lee, S. Y. (2019). Exploring effects of childhood parentification on adultdepressive symptoms in Korean college students. *Journal of Clinical Psychology, 75* (4), 801–813. https://doi.org/10.1002/jclp.22737

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). Taylor & Francis e-Library. https://doi.org/10.4324/9780203224342

Creswell, J. W. (2014). *Investigação qualitativa e projeto de pesquisa : Escolhendo entre cinco abordagens*. Penso Editora.

Crittenden, P. M. (2006). A dynamic-maturational model of attachment. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 27*(2), 105-115. https://doi.org/10.1348/147608305X57978

Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin türkçe'ye uyarlanmasi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(59), 1250-1262. https://doi.org/10.17755/esosder.263229

DiCaccavo, A. (2006). Working with parentification: Implications for clients and counselling psychologists. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 79(*3), 469-478. https://doi.org/10.1348/147608305X57978

Diener, E. D. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin, 95*(3), 542-575. https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., and Griffin, S. (1985). *The satisfaction with life scale. Journal of Personality Assessment, 49*(1), 71-75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13

Diener, E. (1999). Introduction to the special section on the structure of emotion. *Journal of personality and Social Psychology, 76*(5), 803-804. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.5.803

Diener, E., & Seligman, M. E. (2004). Beyond money: Toward an economy of well-being. *Psychological science in the public interest, 5*(1), 1-31.

Earley, L., & Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 7*(2), 163–178. https://doi.org/10.1177/1359104502007002005

Eskisu, M. (2021). The role of proactive personality in the relationship among parentification, psychological resilience and psychological well-being. *International Online Journal of Education and Teaching, 8*(2), 797-813.

Ersöz, A. (2019). Gender roles and family dynamics in Turkey: A sociological perspective. *Turkish Journal of Sociology, 35*(2), 210-225.

George, C., & Solomon, J. (1999). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. Guilford

Gilford, T. T., & Reynolds, A. (2011). "My mother's keeper": The effects of parentification on black female college students. *Journal of Black Psychology, 37*(1), 55–77. https://doi.org/10.1177/0095798410372624

Goldthorpe, J., Epton, T., Keyworth, C., Calam, R., & Armitage, C. (2019). Who is responsible for keeping children healthy? A qualitative exploration of the views of children aged 8–10 years old. *BMJ Open, 9*(5), 1–10. https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-025245

M. Gopfert, J. Webster, and M. V. Seeman (Eds) (2004). *Parental psychiatric disorder: Distressed parents and their families* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Gopfert, M. (2006). Cognitive-analytic therapy and parents in prison. In P. H. Pollock, M. Stowell-Smith, & M. Gopfert (Eds.), *Cognitive-analytic therapy for offenders*. Routledge.

Gromada, A., Richardson, D., & Rees, G. (2020). Childcare in a global crisis: The impact of COVID-19 on work and family life. In *Innocenti Research Brief* (Issue Covid-19 & Children).

Gutman, L. M., & Feinstein, L. (2010). Parenting behaviours and children's development from infancy to early childhood: Changes, continuities and contributions. *Early Child Development and Care, 180*(4), 535–556. https://doi.org/10.1080/03004430802113042

Hetherington, E. M. (1999). Should we stay together for the sake of the children? In E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (pp. 93–116). Lawrence Erlbaum.

Hilton, I. (1967). Annelerin ilk ve sonraki doğan çocuklarına karşı davranışlarındaki farklılıklar. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi, 7*(3, Pt.1), 282–290. https://doi.org/10.1037/h0025074

Hooper, L. (2007). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implications for mental health research and practice. *Journal of Mental Health Counseling, 29*(4), 322-337. https://doi.org/10.17744/mehc.29.4.48511m0tk22054j5

Hotz, V. J., & Pantano, J. (2015). The effects of the early life environment on educational outcomes: Evidence from the U.S. *The Journal of Human Resources, 50*(3), 631-672. https://doi.org/10.3368/jhr.50.3.631

Jurkovic, G. J. (1998). Destructive parentification in families: Causes and consequences. In L. L'Abate (Ed.), *Family psychopathology: The relational doots of dyfunctional behavior* (pp. 237–255). Guilford Press.

Jurkovic, G. J. (1997). *Lost childhoods: The plight of the parentified child.* Brunner/Mazel

Johnson, B. E., & Ray, W. A. (2016). Family systems theory. In C. L. Shehan (Ed.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of family studies* (Vol. 2, pp. 782–787). Wiley-Blackwell Publishing. https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbefs130

Kagitcibasi, C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for theory and practice. *Human Development, 48*(4), 269-280. https://doi.org/10.1177/0022022105275959

Kerig, P. K. (2005). Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal of Emotional Abuse, 5*(2-3), 5–42. https://doi.org/10.1300/J135v05n02_02

Keser, A. (2005). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi: Otomotiv sektöründe bir uygulama. *Çalışma ve Toplum, 4*(7), 77-96.

Kılıç, S. (2013). Örnekleme yöntemleri. *Journal of Mood Disorders, 3*(1), 44-6. https://doi.org/10.5455/jmood.20130325011730

Lafortune, J., & Lee, M. (2014). Intergenerational mobility and the role of educational attainment in the United States. *Journal of Economic Perspectives, 28*(1), 91-112. https://doi.org/10.1257/jep.28.1.91

Luthar, S. S., & Zelazo, L. B. (2003). Research on resilience: An integrative review. In S. S. Luthar (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* (pp. 510–549). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511615788.023

Maccoby, E. E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Review of Psychology, 51,* 1–27. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.1

Mahler, M. S. (1971). A study of the separation-individuation process and its possible application to borderline phenomena in the psychoanalytic situation. *The Psychoanalytic Study of the Child, 26*, 403–424. https://doi.org/10.1080/00797308.1971.11822279

Mechoulan, S., & Wolff, F. (2015). How do parents' employment decisions affect children's educational outcomes? *The Review of Economics and Statistics, 97*(4), 709-725. https://doi.org/10.1162/REST_a_00531

Md-Yunus, S. (2005). Childcare practices in three Asian countries. *Faculty Research and Creative Activity, 10.* https://doi.org/10.1007/BF03165831

Milanović, M., & Stamenković, M. (2016). CHAID decision tree: Methodological frame and application. *Economic Themes, 54*(4), 563-586. https://doi.org/10.1515/ethemes-2016-0029

Parker, S., Greer, S., & Zuckerman, B. (1988). Double jeopardy: The impact of poverty on early child development. *Pediatric Clinics of North America, 35*(6), 1227-1240. https://doi.org/10.1016/S0031-3955(16)36580-4

Połomski, P., Peplińska, A., Lewandowska-Walter, A., & Borchet, J. (2021). Exploring resiliency and parentification in Polish adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*(21), 11454. https://doi.org/10.3390/ijerph182111454

Rana, R., & Das, A. (2021). Parentification: A review paper. *The International Journal of Indian Psychology, 9*(1), 2349–3429. https://doi.org/10.25215/0901.006

Saha, A. (2016). Parentification: Boon or bane?. *Journal of Psychosocial Research, 11*(2), 289-301.

Schleider, J. L., & Weisz, J. R. (2017). Little treatments, promising effects? Meta-analysis of single-session interventions for youth psychiatric problems. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 56*(2), 107-115. https://doi.org/10.1016/j.jaac.2016.11.007

Seid, S., & Gurmu, E. (2015). Family structure and ıts effects on educational outcomes: evidence from Ethiopia. *Development Policy Review, 33*(6), 741-763. https://doi.org/10.1111/dpr.12161

Stein, J. A., Rotheram-borusz, M., & Lester, P. (2007). Impact of parentification on longterm outcomes among children of parents with HIV/AIDS. *Family Process, 46*(3), 317–334. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2007.00214.x

Sulloway, F. J. (1996). Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives. Pantheon Books.

Teng, J. C. C., Hilario, Angela Dionne F. Sauler, L. M. A., Reyes, M. C. M. D. L., & Arcinas, M. M. (2021). Parentification experiences of filipino young professional daughters during the COVID-19. *Journal of Humanities and Social Sciences Studies, 3*(4), 19–32. https://doi.org/10.32996/jhsss.

Tomeny, T. S., Barry, T. D., ve Fair, E. C. (2017). Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder: Distress, sibling relationship attitudes, and the role of social support. *Journal of Intellectual & Developmental Disability, 42*(4), 320-331. https://doi.org/10.3109/13668250.2016.1248376

Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22,* 132-143.

Wang, M., Liu, S., & Belsky, J. (2017). Triangulation processes experienced by children in contemporary China. *International Journal of Behavioral Development, 41*(6), 688–695. https://doi.org/10.1177/0165025416662345

Winnicott, D. W. (1960). The theory of the parent-infant relationship. International Journal of psychoanalysis, 41(6), 585-595.

Yeung, W. J. J., Desai, S., & Jones, G. W. (2018). Families in Southeast and South Asia. *Annual Review of Sociology, 44*(May), 469–495. https://doi.org/10.1146/annurevsoc-073117-041124

Yew, W. P., Siau, C. S., & Kwong, S. F. (2017). Parentification and resilience among students with clinical and nonclinical aspirations: A cross-sectional quantitative study. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 45*(1), 66–75. https://doi.org/10.1002/jmcd.12063

Yıldırım, M., Arslan, G. ve Ahmad Aziz, I. (2020). COVID-19 endişesi yüksek olan kişilerde neden daha fazla ruhsal sağlık sorunu görülüyor? Dayanıklılık ve yaşamda anlamın rolleri. Danubina Psikiyatrisi , 32 (3-4), 505-512.

Żarczyńska-Hyla, ´ J., Zdaniuk, B., Piechnik-Borusowska, J., & Kromolicka, B. (2019). Parentification in the experience of Polish adolescents. The role of sociodemographic factors and emotional consequences for parentified youth. *New Educational Review, 55*(1), 135–146. https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.11

Zencir, T., & Haskan-Avcı, Ö. (2019). Development of the parentified child scale-adult version: A reliability and validity study. *Cukurova University Faculty of Education Journal, 48*(1), 531-553. https://doi.org/10.14812/cufej.443707